

חובת הבטחון בה' בעת מלחמה

הרב אברהם יצחק נריה

"בי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם" (דברים כ, ד). פסוק זה הנאמר על ידי הכהן משיח המלחמה מתמצת את ההשקפה הנכונה למערכות ישראל צבאות ה'.

אמנם מלחמה יש לנהל בדרכי הטבע, הואיל ו"התורה תצוה כדרך הארץ... ואין החפץ לפניו לשנות טבעו של עולם..." (פירוש הרמב"ן על התורה, דברים כ, ט), אולם בצד זה חובה להכיר בבירור שלא הרכב ולא הסוסים הם שיקבעו את תוצאות המלחמה אלא רצונו. "סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה" (משלי כא, לא). וכבר הזרנו נעים ומירות ישראל, שמירת רצונו מושפעת מהבטחון בו, "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו" (תהילים קמז, יא).

ומכאן שאף שחובת הביטחון היא תמידית: "עיני תמיד אל ה', כי הוא יוציא מרשת רגלי" (תהילים כה, טו), עם זאת נודעת לה משמעות מיוחדת, בעת מלחמה. ושני חלקים לחובה זו: הראשון – לפני המלחמה, כאשר מחד גיסא קיים פחד מן הסיכון הטבעי "כי כזה וכזה תאכל החרב" (שמואל-ב יא, כה), ואז יש להדגיש כי אין המקרה ארון לנו, ואסור לפחד כי אם לבטוח בישועתו יתברך. "כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם, כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים" (דברים כ, א). מאידך גיסא, לעיתים יש תחושת בטחון ב"כחי ועוצם ידי" (דברים ח, יו) לפני המלחמה, כאשר מרובים סיכויי הניצחון כתוצאה מיחסי כוחות לא שקולים, אולם גם אז חייבים לדעת שרק בו יתברך תלוי הניצחון. והחלק השני – אחרי המלחמה, אחרי הניצחון. הרגשתם הראשונית של הלוחמים עלולה להיות שבעזרת נשקם, כוחם ותבונתם הכריעו את המערכה, כאן שוב יש לחזור ולהדגיש כי "מאת ה' היתה זאת" (תהילים קיח, כג) ואנו איננו אלא שלווחיו ועושי רצונו. צא ולמד ממלחמת גדעון עם אנשי מדיין, אשר היו "כחול שעל שפת הים לרוב" (שופטים ז, יב), שציוה ה' את גדעון להשיב את רוב העם לבתיהם "פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי" (שם פסוק ב). ורק לאחר שבחן את העם בצורה שבה הם שותים את המים ונתרו שלוש מאות איש בלבד, אמר ה' לגדעון "בשלש מאות איש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידך" (שם פסוק ז).

והנה ביחס לחלק הראשון, חובת הידיעה המוקדמת קודם המלחמה, מצינו לרמב"ן בפירושו על התורה (בראשית יט, ח), שכתוצאה מבטחון עם ישראל ברוב המונם בפרשת פילגש בגבעה, נענשו ונפל עם רב מהם. ענין פילגש בגבעה מובא

בשופטים פרקים יט-כא. אנשי בליעל מן הגבעה אשר לשבט בנימין התעללו עד מוות בפילגש של איש אפרים שהתארח במקומם. לשמע המעשה נזעק העם כאיש אחד מדן ועד באר שבע ומארץ גלעד. הם פנו אל שבט בנימין בתביעה כי ימסרו לידם את אנשי הבליעל כדי להמיתם, ולבער את הרע מישראל, אולם אנשי בנימין מאנו. בעקבות זאת יצאו בני ישראל למלחמה על בנימין. יחסי הכוחות היו ארבע מאות אלף איש מישראל כנגד כ"ו אלף איש מבנימין. קדם היציאה שאלו בני ישראל באלהים "מי יעלה לנו בתחילה למלחמה עם בני בנימין? ויאמר ה': יהודה בתחילה" (שופטים כ, יח). למרבה התמיהה נצחו בני בנימין את אתיהם ביום הראשון והשחיתו בהם כ"ב אלף איש (שם כ, כא ואילך). "ויעלו בני ישראל ויבכו לפני ה' עד הערב, וישאלו בה' לאמר: 'האוסף לגשת למלחמה עם בני בנימין אחי? ויאמר ה': 'עלו אליו'. ויקרבו בני ישראל אל בני בנימין ביום השני. ויצא בנימין לקראתם מן הגבעה ביום השני, וישחיתו בבני ישראל עוד שמונת עשר אלף איש ארצה, כל אלה שולפי חרב. ויעלו כל בני ישראל וכל העם, ויבאו בית אל, ויבכו וישבו שם לפני ה', ויצומו ביום ההוא עד הערב, ויעלו עולות ושלמים לפני ה'. וישאלו בני ישראל בה'. ושם ארון ברית האלהים בימים ההם. ופינחס בן אלעזר בן אהרן עומד לפניו בימים ההם לאמר: 'האוסף עוד לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי, אם אחדל? ויאמר ה': 'עלו! כי מחר אתנגנו בידך' ובהמשך שם בפסוק לה "ויגף ה' את בנימין לפני ישראל..."

פרשה זו קשה מאוד להולמה. ראשית, הלא בני ישראל התכוונו לשם שמים, ומדוע ניגפו לפני אחיהם? ועוד קשה, הלא מלחמה זו היתה על פי ה', אשר הורה כי יהודה יעלה בתחילה, וכלום כך יעשה לעושי רצונו? ועוד, מדוע אחר היום הראשון, בו בכו העם עד הערב, ושאלו בשנית "האוסף לגשת למלחמה עם בני בנימין אחי", וה' ענם "עלו אליו", בכל זאת הוכו שוב בידי אחיהם?

מאור עינינו, הרמב"ן ז"ל, מתרץ את הקשיות האלה (פירושו על התורה, בראשית יט, ח). לדעתו בני ישראל עברו שתי עבירות במלחמה זו: הראשונה — יציאתם למלחמה בלי ששאלו בה', האם לצאת אם לאו. שאלתם היתה רק ביחס לדרך ניהול המלחמה, מי יעלה בתחילה, אך לא לגבי עצם המלחמה. יציאה למלחמה על אחיהם, שבט משבטי ישראל, חייבה התייעצות מוקדמת באורים ותומים גם לגבי השאלה הראשונה. ובפרט שמעיקר הדין היו פטורים ממיתה. (ועיין שם מדוע). והעבירה השנייה — בטחונם ברוב המונם, למעלה מפי עשרה מבנימין, ולא ידעו "שהנצחון בידי אלהים הוא". אמנם, לאחר היום הראשון חזרו בתשובה על החטא הראשון. הם שאלו את פי ה' אם להמשיך במלחמה אם לאו, ואכן נענו בחיוב. אולם — מחדש הרמב"ן — עדיין התזיקו בחטאם השני ובטחו בנצחונם בזכות כוח המונם. בטחונם בורוע בשר ולא בה' "הנותן לך כוח לעשות חיל" (דברים ח, יח) הוא הסיבה למפלתם ביום השני, ולנפילת י"ח אלף איש. רק אחר שניגפו פעמיים, בכו בבית אל לפני ה', צמו עד הערב, העלו עולות לכפר על הרהור הלב, וחזרו בתשובה גם מטעותם השנייה. אז, ורק אז, ניתנו בני בנימין בידיהם.

1. עיין בדרך שם, המביא בשם חז"ל כי נענשו על שלא מיחו במיכה אשר חטא בפסל החטאי אחרים עמו.

ומחרידים הדברים, ונוקבים עד מעמקי הנפש. המלחמה ביום השני, אשר כוונת הלוחמים בה היתה לשם שמים, שנלחמו בה רבים נגר מעטים, נערכה על פי דיבורו של ה' "עלו אליו", צריכה היתה להסתיים בדרך הטבע בניצחון מוחלט של בני ישראל, אך תחת זאת הסתיימה באסון, הואיל והיה פגם בהשקפת העם, בטחון בזרוע בשר וברוב ההמון. וכך נענשו ונהרגו מהם י"ח אלף איש.

ועתה ניהדר אנפין לחלק השני של חובת הבטחון, לאמונה אחרי המלחמה, שרק ה' אלהיך הוא "הנותן לך כוח לעשות חיל". לחשש "פן יאמרו ירינו רמה ולא ה' פעל כל זאת" (דברים לב, כז), יכולה להיות נפקא מינה הלכתית. וכך מצינו בי"ג מצוה" על חנוכה (מהדורת ירושלים, תש"ל, עמוד טו), שהיקשה המהר"ל זצ"ל דמפשט הגמרא בשבת (כא ע"ב) משמע שחנוכה נקבע על נס פך השמן, אשר איפשר להם לקיים את מצוות הדלקת הנרות. ותמה המהר"ל, כלום על קיום מצוה קובעים הלל והודאה? וכי לא קובעים אלא על הצלה ממוות?! ובתירוצו השני כתב, וזה לשונו: "עיקר קביעות ימי חנוכה בשביל שהיו מנצחים את היוונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן ניצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך, ולא היה זה מכוחם וגבורתם, ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה שידעו שהכל היה בנס מן הש"י. וכך המלחמה שהיו מנצחים ישראל, היה מן הש"י". כלומר, הואיל ומלחמות החשמונאים היו בדרך הטבע, ניתן היה לחשוב כאילו, חס וחלילה, כוחם וגבורתם הם שהכריעו במערכה, ועל כן לא רצו לקבוע על הנצחון במלחמה הלל והודאה. ברם, לאחר הנס הגלוי שבפך השמן, איגלאי מילתא שאף ניצחון המלחמה היה מה', ואז ניתן היה לקבוע את חנוכה על הנצחון הזה?²

ממהלך הדברים מבואר עד כמה נודעת חשיבות לאמונה הברורה ש"מאת ה' היתה זאת", לאחר ניצחון במלחמה.

והנה במצוה זו של הביטחון בה' בעת מלחמה מצינו שיטות שונות בראשונים, ובס"ד נשתדל לבררן.

הרמב"ם ז"ל כותב (ספר המצוות, מצוות לא תעשה, מצוה נח), וזה לשונו: "שהזהירנו מלירא מהאויבים בעת המלחמה, ושלא נברח בפניהם, אבל חובה עלינו להתגבר ולעמוד ולחזק כנגד העם האחר, וכל מי שיוסג אחור ויברח כבר עבר על לא תעשה. והוא אומר יתעלה: 'לא תערוץ מפניהם' (דברים ז, כא). ונכפלה זאת האזהרה ואמר 'לא תיראום' (דברים ג, כד), ונכפל הציווי בזה העניין גם כן שלא יברחו ושלא ישוּבו אחור בעת המלחמה, כי בעניין זה אפשר לקיים אמונת האמת"³. וכנגדו השיג הרמב"ן (ספר המצוות, שם) דאם לאו הוא, "לא יוסיפו השוטרים

2. לפי זה ניתן לבאר את הקרישה המפורסמת כיצד יתכן שמצד אחד במסכת שבת (דף כא עמוד ב) איתא "מאי חנוכה" ופירש רש"י "על איזה נס קבעוה", ותירצה הגמרא, את אשר אירע בנס פך השמן. כלומר דעל כך נקבעה. ואילו מן הצד השני בתפילת ההודאה מוזכרים נסי המלחמה ללא הזכרת נס השמן כלל תעיקר? ולפי דברי המהר"ל מתורצת השאלה: קביעת חנוכה היתה, כמפורש בגמרא, מחמת נס פך השמן. אך נס זה היה הגלוי למותה הניסית של המלחמה, וההלל וההודאה על נסי המלחמה נקבעו. ועל כן בברכת ההודאה מודים על נסי המלחמה, ואכמ"ל.

3. עיין ביד החזקה הלכות מלכים פרק ז הלכה טו, וכן בסמ"ג במנין המצוות, לאוויין ולא, ובספר החינוך מצוה תקכה, שנקטו דלאו הוא.

ויאמרו: 'מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו' (דברים כ, ח). שעובר הלאו יפרסם חטאו ויחזור?!' כלומר, שלדעתו אין ראוי לחייב אדם לפרסם חטאו לרבים. ובמגילת אסתר (שם) תירץ, שהואיל והסיבה להחזרתו היא שמא יפיל לב העם במלחמה בראותם רכות לב קצתם, הכרח ללכת בדרך זו. משמע, שאמנם אין זה מעשה רצוי, אך אין ברירה ומוכרחים לבצעו למען הניצחון במלחמה. ובמשך חכמה (דברים כ, ג) תירץ שאין כאן כל פרסום חטא. האיסור אליבא דהרמב"ם הוא רק שבזמן המלחמה עצמה לא יברחו, אך למי שחושש עוד לפני הקרב וירא, ליתא ללא כלל. ומדוייק כדבריו מלשון הרמב"ם בספר המצוות, שכתב: "ושלא ישובו אחור בעת המלחמה", וכן בהלכות מלכים (שם): "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה... וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה עובר בלא תעשה".

ונראה, לעניות דעתי, שהסברה להגדרה זו של הלאו, היא על בסיס הנאמר בתורה, לגבי הטעם ל"ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו" (שם ח). אמנם, אם ימצא בין הלוחמים ירא ורך לבב הנסוג לאחור בעת הקרב, ודאי יגרום מורך לב אף לאחרים. אולם, אם טרם פרצה המלחמה, העובדה שישנם אנשים אשר בשל טעמים שונים אינם יכולים לצאת למלחמה, מתקבלת כתופעה טבעית ומובנת, ואי יציאתם לקרב אינה פוגמת ברגשות הלוחמים. והיא סברה שהנסיון יעידנה⁴.

והנה רבי יוסי הגלילי סובר (סוטה מד ע"א): "הירא ורך הלבב, זה המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו (בזנה בית, נוטע כרם, ומארכ אשה) שיחזור בגללן" ולא יוכר שחזור מפחד העבירה. ולפיו מתקבלת מאור הסברה מדוע לפני המלחמה אין חזרת "הירא ורך הלבב" פוגעת במוראל הלוחמים, שהרי כשם שאנשי המלחמה אינם מפחדים יותר כאשר שלושת הסוגים הללו חוזרים, כך לא יראו יותר כאשר חוזר הירא ורך הלבב. אך, נראה לי, שניתן להבין את הסברה גם לשיטתו של רבי עקיבא (במשנה שם) הסובר: "הירא ורך הלבב" כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה".

בשערי תשובה (שער ג סימן לב) כתב החסיד רבינו יונה מגירונדי: "כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם, הוזהרנו בזה שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת השם בלבבו ויבטח עליה. כעניין שנאמר (תהילים פה, י): 'אך קרוב ליראיו ישעו', וכן כתוב (ישעיה נא, יב): 'מי את ותיראי מאנוש ימות'". משמע שאף הוא סובר שלאו הוא, וכרמב"ם.

ואבי מורי, הרב משה צבי נריה שליט"א, ביאר, (מאמר "אל ירך לבבכם", מוריה שנה א', תמוז תשכ"ט) שאף שרבינו יונה מודה לרמב"ם דלאו הוא, עם זאת חולק הוא עליו בהכנת שורש המצודה. לפי הרמב"ם לאו זה הוא חלק מהלכות המלחמה, כי הירא פוגע במעשה הלחימה. שהרי מעשה הלחימה צריך להתבצע מתוך אומץ לב וביטחון בה' ובישועתו. אולם רבינו יונה סובר שהלאו הוא חלק ממצוות הביטחון הרגילה, ואינו אמור דווקא בעת מלחמה. ודייק רבינו יונה בלשונו, וכתב: "שאם יראה האדם כי צרה קרובה" ולא דווקא מלחמה. ואם כן איסור זה הוא כללי, ואל לאדם לפחד בעת צרה, אלא לבטוח בה' תמיד.

4. אמנם עיין בלב שמח בספר המצוות שם, ובכעזו בסוטה פ"ח מ"ו, ולפי דבריהם עדיין יש לעיין.

ולפי זה ביאר בטוב טעם ודעת השלכות שונות של המחלוקת. למשל, לרבינו יונה עצם מחשבת הפחד היא איסור, בעוד שמלשון הרמב"ם יוצא, שרק אם יש עם המחשבה מעשה של בריחה או עבר על הלאו, הואיל ועד אז לא פגע בעצם הלחימה. ולאידך גיסא, אם הפחד הוא שמא יגרום החטא, מסתבר שלרבינו יונה אין כאן איסור, שהרי לא מ"אנוש ימות" הוא מפחד אלא מקטרוג עבירותיו. אך לרמב"ם אפילו פחד כזה אסור, הואיל ועלול לפגום בלחימה⁵.

ומכאן לשיטת הרמב"ן: הראב"ד משיג על הרמב"ם במניין המצוות אשר בריש היד החזקה במצוות לא תעשה, וטוען ש"לא תירא מפניהם" הבטחה היא ואינה אוהרה" וכן סובר הרמב"ן (השגות לספר המצוות, מצוה נח).

והמגילת אסתר שם מבאר, שהרמב"ם סובר כי אי אפשר שתהיה הבטחה, "דמנין לו לכהן להבטיחם שלא יראו ולא יערצו מפניהם כי שמא יפלו ביד אויביהם. ואי אפשר לומר שהתורה ציותה להבטיחם כן, שהרי בכל מלחמה היו מעבירים הכרוז הזה, ולפעמים היו נופלים ביד אויביהם ואז מה מקום להבטחה הזאת. ולכן נאמר בוודאי שהיא מצוה לבל יראו מפניהם".

והנה המגילת אסתר כתב כן בביאור דעת הרמב"ם, ואילו הרמב"ם עצמו בהלכות מלכים פרק ז הלכה טו כתב: "וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד, ותהיה כונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה". והוכיח דבריו מפסוק. הרי לנו שלדעת הרמב"ם עצמו, כאשר מקיימים את המצוה בשלימות, שייכת הבטחה קודם המלחמה!

ויש לציין, שהרמב"ן בודאי חש בשאלה שמפנה בעל המגילת אסתר" בלפיו. שהרי מצינו בפירושו על התורה (בדברים ב, ד): "הכהן, שהוא העובד את השם, ויהירם ביראתו ויבטיחם. אבל השוטרים ידברו בנוהג שבעולם, 'פן ימות במלחמה', כי בדרך הארץ בכל המלחמות ימותו אנשים גם מכת הנוצחים". ולכאורה אחר הבטחת הכהן מה חשש יש לדרך הארץ? ועל כורחך, גם לדעת הרמב"ן, ההבטחה אינה מוחלטת, ולעיתים עלולות להיות סיבות שיבטלנה.

הסבר לשיטת הרמב"ן נמצא בפירושו לפסוק ח. הרמב"ן אומר לדעת רבי יוסי הגלילי (שסובר שהירא ורך הלבב הוא מעבירות שבירו) שלאחר הבטחת הכהן, "שהשם יושעם, ולא יפקד מהם איש, ראוי שיבטחו בו הצדיקים, ויהירו השוטרים את היראים מעבירות שבידם". משמע, שלאותם שעדיין יראים מעבירות שבידם ההבטחה אינה הבטחה ואינה מועילה, דאינם צדיקים. ובהתאם ליסוד זה ביאר אף את דעת רבי עקיבא, שהבין את הירא ורך הלבב כפשוטו. וחידש בדעתו, שהבדל הוא בין הירא ובין רך הלבב. "מי שירא, אחר הבטחת הכהן", איננו בוטח בשם כראוי

5. וכדעת רבינו יונה סובר רבינו בחיי בפירושו לתורה (דברים ב, א), שכתב: "וראוי שתגבר יראת השי' על יראת העם... כי כל הירא מבשר ודם כאילו שובח השי'. שכן אמר הנביא ישעיה (נא, יב-יג): 'מי את והירא מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן, ותשכח ה' עשך' וכן אמר שלמה 'חודת אדם יתן מוקש, ובוטח בה' ישוגב' משמע שגם לדעתו אין זה לאו הקשור להלכות המלחמה, אלא למצוות הביטחון הכללית (או למצוות יראת ה' הכללית, וצ"ע) ועיין הרחבת דברים בנושא זה במאמרו המקיף של הרב חגי איזרד שליטי"א הדפס ב"מורשה" ז' חורף תשל"ד. ושם האריך והסביר את גרדי ההלכה בהתאם לשיטות השונות. ודבריו קילורין לעינינו.

6. אמנם יש לעיין בדברי הרמב"ם עצמו, שהרי השטן מקטרג בשעת סכנה. ואפילו שלוחי מצוה שאינם ניוקים בדרך כלל, באתרא דשכיח היוקא שאני, וכדילפינן בגמרא (פסחים ח ע"ב ובחולין קמב ע"א) משמואל דאמר יאיך אלך ושמע שאול והרגני, ואכמ"ל.

ולא יעשה לו הנס... ויחזיר אותו מפני מיעוט בטחונו. ורך הלבב שאינו בטבעו לראות מכת חרב והרג... ויחזיר אותו מפני חולש טבעו כי ינוס או יתעלף". כלומר, הרמב"ן למד לפי שניהם שמי שדרגת בטחונו אינה כראוי, זהבטחה אמנם איננה חלה עליו, והוא עלול להיפגע ומיושבת שפיר שאלת המגילת אסתר.

ויש להוסיף: מי לנו גדול כבחזיר האבות שהקב"ה הבטיחו כנבואה "והנה אנוכי עמך, ושמרתיוך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת..." ובכל זאת לפני פגישתו עם עשיו ירא! וביארה הגמרא בכרכות (ד ע"א) שחשש "שמא יגרום החטא" ועל יראה זו קלטוהו רבותינו (מדרש תנחומא במדבר, חוקת, סימן כה): "כך היא מידת החסידים – אף על פי שהקב"ה מבטיחן, אינם פורקין יראה. וכן ביעקב כתיב 'ויירא יעקב מאד'. למה נתיירא? אמר שמא נתקלקלתי אצל לבן בכלום?".⁷

ובר מן דין, כיצד יבאר בעל מגילת אסתר את הנאמר בפסוק ד' כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם", שהרי פסוק זה ודאי אינו אזהרה או לאו אלא הבטחה. ועל כן, גם פשט הכתובים מסייע להבין בדעת הרמב"ן ש"לא תערוץ מפניהם" ו"לא תיראום" זוהי הבטחה, אם כי החטא עלול לגרום לביטולה, וקיומה תלוי בדרגתם הרוחנית, ובמידת אמונתם ובטחונם של הלוחמים בה' יתברך. אולם, כאשר נעיין בפירוש הרמב"ן לתורה נראה שהוא סותר את עצמו. בפסוק א (שם) פירש: "זו מצוה מחודשת, אמרה להם עתה בבואם במלחמות". והבין האברבנאל בדעתו שכוונתו למצוות "לא תירא מהם". וכן בפסוק ד הזכיר שהכהן "יזהירם שלא ירך לבבם ולא ייראו מן האויבים", ולשון אזהרה שנוקט הרמב"ן, משמעותה בפשטות, מצות לא תעשה. אם כן, לשיטת הרמב"ן, האם "לא ירך לבבכם" זו הבטחה או מצות לא תעשה?⁸

ונראה, לעניות דעתי, שכוונת הרמב"ן באומרו "מצוה מחודשת" אינה ללאו של "לא תירא מהם" כהבנת האברבנאל, כי אם למצוות המניעה של הירא ורך הלבב מלבוא למלחמה. הרמב"ן עצמו מנה בספר המצוות, במניין מצוות לא תעשה שלפי חשבונו, במצוה י, את האיסור הזה כלאו. וזה לשונו שם "שנמנע הירא ורך הלבב מבוא במלחמה, שהוא לא יוכל בטבעו לעמוד בקשרי המלחמה, וסבול המכות והחרב, וינוס, ויהיה תחילת מפלה לעם. והוא אומר יתעלה: 'ולא ימס את לבב אחיו כלבבו' וזה כתבו בהלכות גדולות...". ושב והזכיר את בעל הלכות גדולות בפירושו של התורה (דברים כ, ט): "עשאו בעל הלכות גדולות מצוות לא תעשה, שלא ימנע (הירא ורך הלבב) מלשוב, שלא ימס את לבב אחיו כלבבו". ולמצוה זו מסתבר שהתכוון הרמב"ן באומרו "מצוה מחודשת היא", ולא קשיא מיד.

ולשון אזהרה שנוקט הרמב"ן ביחס לדברי הכהן, מסתבר שאינה לשון לאו, אלא להסברת תוכן דברי הכהן. הואיל וקיומה של יראת האויב מורה על העדר ביטחון (כמו שכתב הרמב"ן לעיל בביאור דעתם של רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא), עלול הדבר לגרום שהחייל יפגע, חס ושלום. על כן ודאי על החייל לזוהר שלא לירא, שמא יבולע לו בקרב, ושפיר שייך להשתמש בלשון "יזהירם הכהן" ואתי שפיר.

7. ועיין מה שכתב על כך הרמב"ם בהקדמת המשנה, ובררשות הר"ן ורשב"ב.

8. ועיין במאמר הרב איזרר שם שהקשה כן, ומה שכתב לתרץ.